

(Una nutsigaavoq. Nalornisoornermi qallunaatuaa innersuussutigaarput).
https://www.folketingstidende.dk/samling/20231/redegoerelse/R6/20231_R6.pdf

Nunanut allanut ministeri (Lars Løkke Rasmussen) ulloq 12. oktobari 2023 nassuiaateqarpoq

Issittumi suleqatigiinneq

pillugu

Nassuiaat

(Allakkatigut nassuiaaneq)

1. AALLAQQAASIUT

Ukiuni kingullerni Issittoq pillugu nunat tamalaat suleqatigiinneranit Kunngearfiup Danmarkip aalajangersimasumik suliniutai pillugit nassuiaateqarnermit kingullermit pisut angusallu pingaernerit immikkut ukkataralugit ilisimatitsinissaq nassuiaammi siunertaavoq. Nassuiaat Kunngearfiup Issittoq pillugu iliuusissatut pilersaarutaanut 2011-2020-mut atuuttumut tunngatillugu nalunaarusiatut 2021-ip tungaanut atuuppoq. Issittoq pillugu periusissatut pilersaarummik ataatsimoorusamik nutaamik sulii suliaqartoqanngilaq.

Kunngearfiup Issittumi Siunnersuisooqatigiinni siulittaasuuffimmik 2025-mi maajip qaammataani tigusinnginnerani ataatsimoorussamik tunngavissaq sioqqutsilluarluni naammassineqarniassammat Kalaallit Nunaata nunanut allanut periusissatut pilersaarutaa atuutilerpat (Savalimmiut Issittoq pillugu politikki nutarsagaq 2022-mi ukiakkut atulerpaat) Kunngearfiup Issittoq pillugu politikkeqarnissaanut suliniuteqarneq aallartissinnaasoq Nunanut allanut, Isumannaallisaanermut Illersornissamullu politikkeqarneq pillugu ataatsimiitsitaliap 2023-mi juunip arferngani ataatsimiinnerani aalajangerneqarpoq.

Suliat Danmarkip, Kalaallit Nunaata Savalimmiullu ataqatigiinnerinut tunngasut Naalagaaffeqatigiinneq pillugu naalagaaffimmi ukiumoortumik nassuiaateqarnermi (R11/2023) suliarineqartarput. Naalagaaffiup nunani avannarlerni suleqatigiinneq pillugu nassuiaataani (R2/2022) qulequttat Issittumi suleqatigiinnermut tunngasut ilanngullugit eqqarsaatigineqarput.

1.1 Issittumi ineriartorneq tamakkiisumik isigalugu

Ruslandip 2022-mi februaarip 24-ani Ukrainemik tiguaanera Issittoq pillugu nunat tamalaat suleqatigiinnerisa tunngaviusumik atuuffiannik allannguivoq. Tiguaanerup kinguninngua naalagaaffiit Issittumiittut (Naalagaaffiit Issittumi Siunnersuisooqatigiinni ilaasortaasut tamarmik Rusland minillugu) isumaqatigiillutik Issittumi Siunnersuisooqatigiinin suleqatigiinnerup unikkallarnissaa aalajangerpaat. Suliniutit pillugit killilimmik suleqatigiinneq aallartinneqaqqissasoq 2022-mi juunimi aalajangerneqarpoq, tassanilu Rusland ilaanngilaq. Atorfillit 2023-mi maajip 11-ani nittartakkakut naapittarfiit aqutugalugit ataatsimeeqatigiinnerisigut, Ruslandip aamm apeqataaffigisaanut, siulersuisuunerup Ruslandimiit Norge-

mut nuunneqarnissaa aammattaaq iluatsippoq. Suliniutit qanoq ingerlassanersut maannamut suli nalunarpo. Issittumi Siunnersuisooqatigiit Norgemit siulersuisuuffigineqariartut kingorna Kunngaqarfimmit Danmarkimit siulersuisuuffigineqasapput.

Ruslandimut tunngatillugu pisut ilungersunartut Issittumi periutsinut aamma sunniuteqarput. Issittumi isumannaallisaaneq Ruslandip Ukrainemik tiguaanerata kingorna suli allangortinneqanngilaq. Rusland Ukrainemi sorsunnerup kingunerisaanik sakkutooqarnikkut sanngiillivoq, Ruslandilli sakkutuui Issittumiittut suli attatiinnarneqarput. Tamakkiisumik isigalugu pisut aallaavigalugit Rusland qanoq pissanersoq siumungaaq oqaatigissallugu nalorninsarneruvoq – aamma Issittumi. Taamaammat Issittumi isumannaallisaaneq pillugu politikkit siunissamut ungasinerusumut tunngasut nalorninarput. Ruslandip ukiuni kingullerni Issittumi sakkutooqarnikkut piginnaasat annertusarpari. Annertusaaneq illersornermut tunngasutut nalilernerqarpoq, aammali saassusinissamut tunngasortaqaqaratarsinnaanera ersarissiarpuunnaq. Akerleriissuteqarnerup annikinnissaanik anguniagaqarneq taamaammat suli nalorninarpuunnaq, kisiannili nunani tamalaani maleruagassanut tunngatillugu suleqatigiinnermi eqqissineq, attaveqatigiinneq suleqatigiinnerlu pillugit Isumaqaatigiissut Ilulissat naaportorlugu suli Kunngaqarfiup Issitoq pillugu politikkiannut tunngatillugu pingaarutilittut inissisimavoq.

NATO-p isumannaallisaanermut politikkip ineriartorneranut tunngatillugu Issitoq eqqummaariffigilerpaa. 'Avannaarsua' NATO-p 2023-mi juulimi Vilniusimi ataatsimeersuarnerani kingullermik eqqartorneqarpoq. Iligiit sakkussaqaqarnissamut pilersuinissamullu pisinnaaneri Ruslandip ajoqusersorsinnaagai kiisalu Atlantikup Avannaani umiarsuarmik killilersugaanngitsumik ingerlasinnaanerpup iligiit periusissatut pilersaarutaannut unammillernartuusoq Vilniusimi ataatsimeersuarnermi eqqartuinnermi NATO-p periusissatut pilersaarutaanit 2022-meersumit naqissuserneqarpoq. Finlandip NATO-mut ilaasortanngornera kiisalu Sverigep ilaasortanngortussaana Nunani Avannarlerni ataqaatigiissaarinnermut suleqatigiinnermullu periarfissanik nakussassaassaaq. Sverige iligiinnut ilannguppat Issittumi naalagaaffinni arfineq-pingasusuni arfineq-marluk NATO-mi ilaasortaalersimassapput.

Kunngaqarfik iliminut nunap ilaani suleqatigiinneq isumannaallisaanerlu nutaaq pillugu ataavartumik naliliisassaaq. Danmarkip Kalaallit Nunaannik Savalimmiunillu nutaamik illersornissamut isumaqaatigiissusiornermigut Issittumi nakkutillineq namminersortuunerlu pitsanngorsarlugillu ilgisat qaninnerit NATO-llu nunap ilaani suliassanik naammassinnittarnissaa tapersersussavaa. Taamatuttaa paasissutissanik paarlaasseqaatigiinnermi ilaatigut sinaakktissat suloriusillu nukittorsarnerisigut paatsooqatigeeratarsinnaaneri annertuseratarsinnaaneri pillugi nalorninarput minnerpaaffissaaniitinniarlugit suliniuteqartoqassaaq. Tamatumunnga ilanngullugu Kalaallit Nunaata, Savalimmiut Danmarkillu suleqatigiinnerat Nunanut Allanut, Isumannaallisaanermut aamma Illersornissamut ataatsimiititaliaq aqputigalugu nukittorsarneqarpoq.

Ukiorpaalunngortuni nunap ilaani unammillernartut periarfissallu arlallit pissutigalugit Issittoq nunanit tamalaanit soqutigineqaraluttuunnaq. Taakku Ukrainemi sorsunneq sunniuteqaraluartoq taamaaginnarput, kinguneqaraluartorlu nunani tamalaanni suleqatigiinnissaq pisariaqarluunnaq – pisariaqaraluttuunnaq - ersersippaa. Nunarsuup sinnerani silaannaap agguqaatigiisillugu kissakkiartorneranut sanilliullugu Issittumi silaannaap pingasoriaataa sinnerlugu sukkane-rusoq suli atuuppoq. Qaffannerit pinngortitap ataqaatigiinnerinut uumassuillilu assigiinngisitaarnerinut annertuumik sunniuteqareerput, tamannalu aammattaaq Issittumi inuiaqaatigiinnut inuppiarnullu aamma sunniuteqaraluttuunnarmat nalim-massarsinnaasariaqarneq pisariaqaraluttuunnaq. Ukiuni kingullerni qeruaan-nartup aannera nunallu ikuallalartanera akulikilligaluttuunnaq. Silaannaap pis-

susiata allangoriartornerata Issittoq aammattaaq tikikkuminarsisippaa. Tamanna niuernissamut periarfissamik pilersitsivoq, ilaatigut umiarsuit aqquutigisinnaasannik nutaanik aamma aatsitassarsiornissamut periarfissanik. Periarfissat taakku nutaat ilaatigut issittumik avatangiisimut kiisalu immakut annaassiniartarnermut (Search and Rescue) ajortumik kinguneqarsinnaapput.

2. ISSITTOQ PILLUGU NUNAT TAMALAAAT SULEQATIGIINNERAT

2.1 Issittumi Siunnersuisooqatigiit aamma siulittaasuunerup 2023-mi maajip 11-ani Ruslandimiit Norgemut tunniunneqarnera

Ruslandip 2022-mi februaarip 24-ani Ukrainemik tiguaanera Issittumi Siunnersuisooqatigiit suleqatigiinnerannik tassangaannik unitsitsimmat suleqatigiinnerup unitsikkallarnissaa pisariaqartoq aalajangerneqarpoq.

Issittumi Siunnersuisooqatigiit 1996-imi pilersinneqarnerminniit Issittoq pillugu nunat tamalaat suleqatigiiffiattut pingaarutilittut inissisimasimavoq. Issittumi Siunnersuisooqatigiit unikkallarnerat Issittoq pillugu oqallinnermik aqqissuussinnermi ingerlatsinermilu amigaateqalersitsivoq. Tamanna minnerunngitsumik Issittumi innuttaasunut, matumani inuppiaat kattuffiinu ilaatigut Issittumi Siunnersuisooqatigiit Issittumi innuttaasunut pingaarutilinnik suliniuteqarlutik suleqatigiinneranni suleqataasunut sunniuteqarpoq. Tamatumunnga ilaapput silaannaap pissusiata allangoriartorneranik suussusersineq tamatumalu Issittumut sunniutanik tutsuignartumik (ilaatigut "Intergovernmental Panel on Climate Change – IPCC"-ip nalunaarusiaani atorineqartartunik) suliaqarneq aamma nunap ilaani immami eqqakkat, matumani plastikki, pillugu periusissat pilersaarutininik atuutsitsilerneq.

Suliniutini Ruslandip peqataaffiginngisaani ilaannakortumik suliniuteqarluni suleqatigiinneq 2022-mi juunimi killilimmik ammaassiffiqineqassasoq aalajangerneqarpoq. Kingorna naalagaaffiit arfineq-pingasut inuppiaallu arfinillit sinnerlugit sinniisuusut peqataaffigisaannik Issittumi Siunnersuisooqatigiit 2023-mi maajip 11-ani ataatasimiinneranni siulittaasuunerup Ruslandimiit Norgemut tunniunneqarnissaa piviusunngortinneqarpoq. Kunneqarfimmiit Kalaallit Nunaat, Savalimmiut Danmarkilu peqataapput. Ataatsimiinneq nittartakkatigut ataatsimiinnertut ingerlanneqarmat Senior Arctic Officialsit taaneqartartunit atorfilitsigoortumik ingerlanneqarpoq. Ataatsimiinneq taamaalilluni naalakkersuisut pisarnertut ataatsimiitillugit siulittaasuunerup allamut tunniunneqarneranik ilisarnaataasumiit allaneruvoq. Norgep siulittaasuunerani suliaassat Issittumi naalagaaffiit malissallugit isumaqatigiissutigisaannut naapertuuttut malillugit naammassineqarnissaannut periarfissat ataavartumik aalajangiiffiqineqartassapput.

2.2 Issittup Imartaani aqunneqanngitsumik aalisarnerup pinaveersaartinniarnera

Kunneqarfik Danmark Canada, EU, Island, Japan, Kina, Norge, Rusland, Korea Kujalleq USA-lu peqatigalugit Kalaallit Nunaat Savalimmiullu pillugit Issittup Imartaata itisoortaani nungusaataanngitsumik aalisarnissap ilisimatuussutsikkut naammaginantumik tunngavissinneqarsimatinnagu aalisartoqartassannginneranik nunanit tamalaanit malinneqartussamik isumaqatigiissusiornikuuvoq. Isumaqatigiissut 2017-imi novembarimi isumaqatigiissutigineqarlunilu 2021-mi juunip 25-ani atuutilerpoq. Isumaqatigiissut atuutilerneqarnut atatillugu isumaqatigiissut ilisimatuussutsikkut suleqatigiissitanik pilersitsippat, matumani suliami Joint Program of Scientific Research and Monitoring-imik (JPSRM) atserneqarsimasi. Suliniut taanna isumaqatigiissut ilaatigut inuppiannit peqataaffiqineqartut inuppiaallu taamatuttaarlu najugaqartut ilisimasaannik ilanngussilluni ilisimatuussutsikkut siunnersuineramik pilersuisuusaaq. COP-imi (Conference of the Parti-

es) minnerpaamik ukioq allortarlugu ataatsimiittoqartassaaq, atuutsitsilernerulli nalaani akulikinnerusumik ataatsimiittoqartarpoq. Korea Kujalleq COP1-imi 2022-mi novembarimi COP2-milu 2023-mi juunimi ingerlatsisuuvoq. COP3 2024-mi juunimi aammattaaq Koreami Kujallermi ingerlanneqassaaq. UK, ICES aamma WWF nakkutilliisutut peqataassapput. Tamatuma saniatigut isumaqatigiissuni suleqatigiissitat nittartakkatigut kiisalu najuunnikkut ataavartumik ataatsimiittarput.

2.3 EU

Europa-Kommissionen-ip aamma EU's Fælles Udenrigstjeneste-p ataatsimoorlutik siunissami Issittumi politikki naapertorlugu pingaarnersiuneq pillugu nalunaarummik 2021-mi oktobarip 13-iani saqqummiussipput. Siunnersuisooqatigiinnili EU-p Issittoq pillugu politikianita eqqartorneqarnissaa Ruslandip Ukrainemik tiguaanera pissutigalugu kinguartinneqarpoq, Issittorlu pillugu politikkip Siunnersuisooqatigiinni eqqartorneqarnissaa qaqugu pissanersoq maannamut oqaatigineqarsinnaanngikkallarpoq.

Kalaallit Nunaata Savalimmiullu EU-mik qaninnerusumik suleqateqarnissaminnik kissaateqartut attaveqatiginissaat Europa-Kommissionenip aamma Den Fælles Udenrigstjenestep pingaartippaa. EU-p ilaatigut Nuummi kommissionip allaffianik pilersitsinermigut suleqatigiinneq nukittorsarumavaa. Danmarkimi naalakkersuisut, Naalakkersuisut EU-kommissionilu tamatuma pilersinnissaa pillugu oqaloqatigiinnerat ingerlavoq.

2.4 Nunani avannarlerni Issittoq pillugu suleqatigiinneq

Nordisk Ministerrådip Issittoq pillugu suleqatigiinnissamut periusissaa "Et bæredygtigt Arktis" 2022-miit 2024-mut atuuttoq ukiut siuliini periusissat assigalugit piujuartitsilluni ineriartortitsinissamik pingaarnertut ukkatarinniffiuvoq. Issittumi suleqatigiinnissamut periusissaq 2023-mi 7,3 mio. krouuninik aalajangersagaanngitsunik aningaasartaqarpoq. Taakkununga ilanngullugu 2 mio. koruunit politikkimut tunngatillugu pingaarnersiuinissamut (aalajangersakkat) ilaapput, taakkulu kingusinnerusukkut agguanneqassapput. Aningaasat aalajangersagaanngistut atorlugit suliniutit assigiinngitsut 18-it soorlu peqqinnissamut, nunat aaqqissuusaaanerannut, takornariaqarnermut, avatangiisinut silaannaallu pissusianut tunngasut tapiiffigineqarput. Najukkami suliaqarfiit annertuumik ilaatinneqarnissaat suliniuteqarnerni tamani piumasaqaataavoq.

Kalaallit Nunaanni Ilisimatusarfiup Nunani Avannarlerni Piorsarsimassutsikkut Attaveqaat (NAPA) peqatigalugu Issittumi suleqatigiinneq pillugu ammasumik qinuteqartitsinermik aqutsinermik suliaq 2022-mi tiguaa. Taamaallilluni aqutsisoqarfik Stockholmimi Nordregio-miit Kalaallit Nunaannut nuunneqarpoq.

3. SULINIUTEQARFIIT AALAJANGERSIMASUT

3.1 Illersornissaqarfiup Issittumi suliassanik ingerlatsinera

Ruslandip Ukrainemik tiguaareernerata kingorna Issittumi nunani tamalani isumannaallisaanermut politikkeqarneq unammillernartoqarpoq, tamannalu Illersornissaqarfiup Issittumi suliassanik naammassinnittarneranut nutaamik piumasaqaateqassaaq. Nunap ilaa eqqissisimaffiunnassasoq suli anguniagaavoq. Naalagaaffik Kalaallit Nunaat Savalimmiullu qanimut suleqatigalugit tamanna anguniarlugu sumiiffimmi namminersortuunermik atuutsitsineq nakkutilliinerlu nukittorsassavai.

Naalagaaffik Naalakkersuisullu Atlantiku qulaallugu timmisartuussinerit Kangerlussuarmiit Nuummut Ilulissanullu nuunneqarnerisa kingorna Kangerlussu-

armi timmisartoqarfiup siunissami atornissaa pillugu sinaakkutissanik 2023-mi isumaqatigiissusiorput. Timmisartoqarfiup sakkutuunit nalinginnaasumillu timmisartuussinernut sulii atorneqarsinnaanissaa kiisalu Kalaallit Nunaannit pigiinarneqarnissaa naqissuserniarlugu isumaqatigiissut 2019-imi tunngaviusumik isumaqatigiissummik uppernarsaaqqiineruvoq. Isumaqatigiissut naapertorlugu Atlantiku qulaallugu nalinginnaasumik timmisartuussinerit nutaat Nuummiit Illulissaniillu ingerlanneqartussat ammareerpata 2024-mi Kangerlussuarmi timmisartoqarfiup Illersornissaqarfimmit atorneqaannarnissaa pillugu kalaallit danskullu suleqatigiiffigisaannik misissuisoqassaaq.

3.1.1 Illersornissamut isumaqatigiinneq Issittorlu pillugu isumaqatigiissut

Illersornissamut isumaqatigiissut maanna atuuttoq 2023 naappat atorunnaassaaq. 2023-mi juunip 28-ani piffissami 2024-miit 2033-mut atuuttussamik illersornissamut isumaqatigiissummik nutaamik isumaqatigiissuteqartoqarpoq. Illersornissamut isumaqatigiissummi Issittoq Atlantikullu Avannaat pillugu Kalaallit Nunaata, Savalimmiut Danmarkillu ataatsimoorussamik tunngavissaat suliarineqarpoq. Ataatsimoorussamik tunngavissaq Issittup Atlantikullu Avannaata eqqis-sisimaffiunissaanik anguniakkanik aalajangersaaviullunilu Ruslandip Ukrainemik tiguaanera illersornissamut isumannaallisaanermullu politikkeqarnermi allann-gortoqarneratut akuerineqarpoq. Ataatsimoorussamik tunngavimmi nunap ilaani nakkutillinerup namminersortuunerullu atuutsinneqarnerata pitsanngorsarneqar-nissaa isumaqatigiissutigineqarlunilu qanimut iligisat NATO-llu Issittumi Atlanti-kullu Avannaani suliassanik naammassinnissinnaanera tapersorsorneqassaaq. Aammattaaq nunani tamalaani illersornissaqarnermut tunngasuni sungiusar-nenilunani nunanit tamalaanit peqataaffigineqartuni Kalaallit Nunaat Savalimmiullu ilaatinneqartarnissaat sukumiinersusumik eqqartorneqassasoq isumaqatigiissuta-avoq. Suliniutit aalajangersimasut pillugit aalajangiisoqarlunilu isumaqatigiissutini pisinnaasat 2023-miit siunissami atuuttussanut isumaqatigiinniutigineqassapput. Naalagaaffiup Naalakkersuisut nunamillu aqutsisut Kalaallit Nunaat, Savalimmiut, Issittoq Atlantikullu Avannarleq pillugit isumaqatigiinniarnermi qanimut suleqatigis-savai.

Issittumi pisinnaasassanut tunngatillugu, matumani ilaatigut silaannakkoortu-nik kalerrisaarutinik Savalimmiuni peqalernissaanut Kalaallit Nunaannilu sakkuto-qarnikkut sillimaniarnikkullu tunngaviusumik ilinniagaq pillugu Kunngeqarfimmi nunani immikkoortuni marlunni pisinnaasa pilersinneqartussat pillugit Kalaallit Nunaat Savalimmiullu immikkut isumaqatigiissuteqarfigineqarput. Ilinniartut siulliit 2024-p qiteqqunnerani aallartissinnaanissaat naatsorsuutigineqarpoq. Savalimmi-uni silaannakkoortunik kalerissaarutip pilersinneqarnissaanut tunngatillugu radarit assingusut marluk Danmarkimi Savalimmiut suleqatigaluit pilersinneqarnissa-annik suliniummi ilaatinneqarput. Illersornissamut isumaqatigiissummi maanna atuuttumi Amerikamiut sakkutuuisa Kalaallit Nunaanniissimanerisa kingorna qimatanik torersaassinissamut aningaasanik immikkoortitsisoqarnikuuvoq. Sulias-saq pisariaqartitat suunersut paasiniarlugit 2023-mi nalilersorneqaaqqissaaq. Aam-mattaaq "Ivittuuni uuliakoornermik mingutsitsinerup aaqqiiffigineqarnissaa pillugu pilersaarut" 2023-mi aallartinneqarpoq. Pilersaarut Kalaallit Nunaanni oqartussat qanimut suleqatiginerisigut suliarineqarpoq, og suliarlu ukiorpaalunni ingerlanne-qassaaq.

3.1.2 Nunanik tamalaanik suleqateqarneq

Nunat pissaanilissuit imminnut unamminerat Issittumi Atlantikullu Avannaani isumannaallisaanermut politikkeqarnermut sunniuteqaraluttuinnarpoq, Ruslandillu

Ukrainemik tiguanera nunap immikkoortortaani nunat tamalaat suleqatigiinnissaannut periarfissanut annertuumik sunniuteqarpoq.

Illersornissamut ministeria Issittumi Siunnersuisooqatigiinni nunat ilaasortat sinnerini oqartussat kiisalu Arctic Coast Guard Forum (ACGF) suleqatigai. Issittumi Siunnersuisooqatigiinni suleqatigiinneq suleqatigiissitat Emergency Prevention Preparedness and Response (EPPR) aqutugalugit ingerlanneqarpoq, taakkulu immami sumiiffiit pillugit periusissanik najoqqutassanillu aalajangersaallutillu misilittakkanik avitseqatigiittarput. Arktisk Kommandomi illersornissaqarfik ACGF-imi, nunat Issittumiittut sineriaanni nakkutilliisut arlaannaanulluunniit attuumassuteqaratik pisortatigoortuunngitsumillu ujaasinermik, annaassiniarnermik immamilu avatangiisinik pingaarnertut suliaqartuusunut, suleqataavoq. Norge 2023-miit 2025-mut ACGF-imi siulittaasuvoq. Issittumi Siunnersuisooqatigiinni (EPPR aamma ACGF) Ruslandimik suleqateqarneq Ukrainemi sorsunneq pissutigalugu maanna atorunnaarsinneqarallarpog. Russit Issittumi Siunnersuisooqatigiinni ACGF-imilu piffissami 2021-miit 2023-mut siulittaasuunerat suliaqarfinni taakkunani marlunni suliaqarnermik killeqalersitsivoq. Ruslandili minillugu nunat Issittumiittut allat attaveqarnertik attatiinnarlugulu suliat ilaat Rusland peqataaangikkaluartoq ingerlappaat.

Illersornissaqarnermut ingerlatsisup NATO-mi suleqatini nunani issittuneersut (kiisalu nunat issittumiittut NATO-mi suleqataasut) tunngaviumik ukiumut ataasiarluni Arctic CHOD-imik taaneqartartoq (Arctic Chiefs of Defence) naaperlorlugu ataatsimeeqatigisarpai. Ataatsimiinneq kingulleq 2023-mi septembarimi ingerlanneqarpoq. Ataatsimiinnerit maanna ilisimatitsinertut ingerlanneqarput, naak aqqqissuussaannerusumik suleqatigiinnertut ingerlanneqarneranik takusutissaqaraluartoq.

Illersornissaqarfik officerimik attaveqaataasumik Norgep illersornissamik ingerlatsinerimi qullersaqarfiani Bodømiittumi aallartitaqarpoq, aammattaarlu officerimik attaveqaataasumik Canadap illersornissamik ingerlatsinerimi qullersaqarfiani 2023-mi aallartitsisoqassaaq, taannalu Issittumi pissutsinut tunngasunik suliaqassaaq.

Naalagaaffiit Issittumiittut politikkeqarnerannut tunngatillugu Issittumi pissutsinut tunngatillugu illersornissamut ministerinik aqqqissuussineq paasissutissanillu avitseqatigiinneq piumaneqaraluttuinnarpoq. Illersornissamut tunngatillugu politikkeqarnermi avitseqatigiinneq taamatuttaarlu nunamik aqutsisunik Naalakkersuisunillu ataavartumik peqataatitsineq ukiuni tulliuuttuni annertusillunilu pimoorunneqarnerulissasoq naatsorsuutigineqarpoq.

Issittoq pillugu eqqartugassat sioranarsinnaasut allanngornerat pissutigalugu aamma nunani avannarlerni illersornissamik suliaqarnermi (NORDEFECO) Islandip, Finlandip, Norgep Sverigellu suleqataaffigisaani eqqartorneqartarput. Finlandip NATO-mut ilaasortaalerneq Sverigellu ilaasortanngortussanngornerani NATO pingaarnertut ukkataralugu NORDEFECO-mi illersornissamik suliaqarneq annertusarneqassaaq. Tassa imaappog nunani avannarlerni politikikkut oqallinneq atortussaqaarnerlu pillugit suleqatigiinneq isumannaallisaanermut politiukkeqarnermi inissisimaffimmut nalimmassarlugu annertusarneqassaaq.

3.2 Silaannaap pissusia

FN-ip silaannaap pissusia pillugu suleqatigiissitaasa, IPCC-p nalunaarusiat pingaarnerit arfinilissaat kingullersallu naggasiinerusiq, aammattaarlu silaannaap pissusiata allannguutai tigussaasut pillugit ilisimatuussutsikkut paasisanik, allannguutitut sunniutaasunik nalimmassarnissamullu periarfissanuk kiisalu aniatitsinernik annikillisaanernillu nalunaarusiamik naalisakkamik 2023-mi saqqummersitsivoq. Nalunaarummi silaannaap kissakkaluttuinnarneratigit uumasut pissuseqatigiiaat nungussinnaanerat Issittumilu uumassusillit assigiinngisitaarne-risa, ingammik pissuseqatigiiaat sikumi eqqaaniluunniit uumasuusut aarlerinar-siulernissaat annerusiartortoq ilaatigit erseqqissarneqarpoq. Kalaallit Nunaanni sermersooq aakkiartuinnassaaq, Parisimi Isumaqatigiissut naapertorlugu silaan-naap kissatsikkiartornera maannamiit pakkersimaarneqaraluarpuunniit. Ser-mersuup aakkiartornera – taamaalillunilu immap qaffakkiartornera – nunarsuarmi silaannaq kissatsikkiartortillugu sakkortusigaluttuinnassaaq. Nunarsuarmi silan-naq ataavartumik 2-3o C-nik kissappat Kalaallit Nunaanni sermersuaq tamakkius-avilluni uterteqqinneqarsinnaananilu tammassasoq naatsorsuuigineqarpoq. Ukiut tusintilikkaat qaangiuppata aatsaat tamakkerluni nunguttussaagaluartoq nunarsu-armi immap 7 meterit tikillugit qaffannissaanut siunissami peqquataassaaq.

Issittumi Siunnersuisooqatigiinni nakkutilliineq silaannaallu allanngoriartorne-ranik naliliineq pillugu suleqatigiinneq suleqatigiissitani Arctic Moni- toring Assess-ment Program-imi (AMAP) ingerlanneqarmat ilaatigit Conservation of Arctic Flora and Fauna (CAFF) suleqatigineqarpoq. AMAP-ip silaannaap pissusia pillugu ilisimatuussutsikkut nalunaarusiaani Issittumi ukiut tusintilikkaat nikinneraniilli ullut 15-iniit amerlanerusut issittarnera qaqtiguulersimasoq ilaatigit ersersinneqar-poq, taamatuttaarlu nunami immamilu sermeq apullu annikillimmata tamanna uumassusillit aqqissuusaaanerannut allannguillunilu kulstofit ingerlaarneranut drivhusgassillu tigooqqarneranut sunniuteqarpoq.

2023-mi ilisimatusarnermut aningaasaliinermi Nationalt Center for Klimaforsk-ning (NCKF) Danmarks Meteorologisk Institut-imut (DMI) atasoq aammaartumik aningaasaliiffigineqarpoq. NCKF suliaani silaannaap pissusiata ukiuni tulliuuttuni qulikkaani allanngorarnissaanut naatsorsuutigisat kiisalu silaannaap kissakkia-rtornerata immami sarfanut sermersuaqarfinnullu qanoq sunniuteqarsinnaaneri ulorianartumillu allanngornissamut aarlerinartut ilaatigit ilaapput. Ilisimasanik ka-tersineq DMI-p silasiornermi paasissutissaaterpassuinik DMI-p Kalaallit Nunaanni nakkutilliinermut suliaqarfiineersunik aamma DMI-p ukiuunerani immap sikunera-nik nakkutilliivianit Qaanaamiittumeersunik tunngaveqarput. DMI-p silasiornermi nakkutilliinermiit paasissutissaatai, silaannaap pissusia pillugu paasissutissaatai kiisalu Kalaallit Nunaanni silap immallu qanoq innissaanik ilimasaarutaanit paasissutissat Kalaallit Nunaanni piujuaannartitsinermut saakkiartornermut, nuta-aliornermut siuarsaanermullu ilaqutissatut saqqummersinneqarnikuupput. Silaan-naap pissusianik misissuinerit qaammataasamit uuttortaanermik tunngaveqartut Kalaallit Nunaanni Savalimmiunilu silaannaap allanngoriartornerata kingune-rosaat pillugit siunissaq ungasinnerusiq eqqarsaatigalugu misissuinermut ator-neqartarput. Uuttortaanermiit paasissutissarpaaluit takussutissiallu polarportalen. dk-mi, DMI-p, GEUS-ip aamma DTU-p suleqatigiiffigisaanni, saqqummersinne-qarput.

Ilisimatusarnermut aningaasaliissutini Program for Monitoring of the Greenland Ice Sheet (PRO- MICE) aamma Greenland Climate Network (GC-Net), De Nati-onale Geologiske Undersøgelser for Grønland og Danmark (GEUS)-imut atasoq ASIAQ Greenland survey-millu suleqateqartut, 2023-mi aningaasaliiffigineqarput. PROMICE-p Kalaallit Nunaata sermersuata sinaani sermip aakkiartornera ser-mersuarmi uuttortaaviit qaammataasaniillu misissuinerit atorlugit nakkutilliivigaa.

GC-Net tassaapput uuttortaaviit arlallit sermersuup timaaniittut NASA/National Science Foundation-ip (NSF) silaannaap pissusia pillugu ilisimatusarneranut atatillugu ukiut 30-it matuma siorna pilersinneqartut. GC-Net-ip PROMICE-llu suleqatigiinnerisigut Kalaallit Nunaanni sermersuup sermeqassusaa tamakkiisooq nakkutigineqarsinnaavoq. Misissuinermi kingullermi ullutsinniinnaq drivhusgas-sinik aniatitsineq taamaatsillugu Sermersurmi sermeqassuseq nikingangaarmat aqqinniaraanni nunarsuarmi immap minnerpaamik 27 cm-erimik qaffannissanut pequtaassasoq paasineqarpoq.

Issittumi silaannaap pissusia pillugu ilisimatusarneq aammattaaq silaannaap allangoriartorneranut, silaannaap pissusianut nalimmassarnermut pilersaaruserup pitsaanerpaamik tunngaveqarluni ingerlanneqarnissaannut paasissutissanik ilisimasaniillu pilersueqataavoq.

3.3 Issittumi avatangiisimut silaannaallu pissusianut tunngatillugu aningaasaateqarfik (siornatigut DAN- CEA-ordningiusimasoq)

Avatangiisimut tapiissutit Silaannaallu pissusianut tapiissutit Miljøstyrelseni-mit Energistyrelsenimiillu aqunneqartut Naalagaaffiup siunissaq ungasinnerusoq eqqarsaatigalugu Issittumi avatangiisimik, pinngortitamik silaannaallu pissusianik nakkutilliinermut suliniutaasa annerpaartaannut aningaasaliissutaasartut Kalaallit Nunaanni eqqaanilu pissutsinut immikkut ukkatarinniffiugamik Kunngearfiup issittumi avatangiisit, pinngortitaq silaannaallu pissusia pillugu suliaqarneranik kivitsisuupput.

Issittumi avatangiisinut tapiissutit Kunngearfiup Issittumi Siunnersuisooqatigiit ataanni suliniaqatigiiffimmi AMAP-imi uumassusillit ataqatigiinnerisa allangorneri sunnerneqarnerilu pillugit, matumani Kunngearfiup suliaqarfimmi CAFF-imi, matumani Circumpolar Biodiversity Monitoring Programme-mi (CBMP) uumasuseqartunik avatangiisinut mingutsitsisunik arortikkuminaatsunik (persistent organic pollutants (POP'er), aatsitassanik oqimaatsunik, plastikkimik mikroplastimik, radioaktivitiitamik, paamik il.il. nunarsuarmi mingutsitsinermik sulianut, kiisalu suliaqarfimmi Protection of the Arctic Marine Environment-imi (PAME) suliaanut tapiissutaasarput.

Issittumi silaannaap pissusianut 2023-mi tapiissutit silaannaap pissusiata allangornera taassumalu sunniutai pillugit siunissaq ungasinnerusoq eqqarsaatigalugu nakkutilliinissanut arlalinnut katillugit 18,5 mio. Kr.-inik aningaasaliiffiupput. Suliniutit Kalaallit Nunaanni Danmarkimilu ilisimatusarfiit suleqatigiinnerisigut ingerlanneqarput. Suliniummi inernerit ilisimatuussutsikkut allaaserisani ilisimatuunit nalilernerqartuni Issittumilu Siunnersuisooqatigiit silaannaap pissusia pillugu suliaanni saqqummersinneqartut paasissutissaasivinni kikkunniilluunniit pissarsarineqarsinnaapput.

Issittumi Siunnersuisooqatigiit silaannaap pissusia pillugu suliaat siunnersuisooqatigiinni suleqatigiissitat allat suleqatigalugit ikiortigalugillu suleqatigiissitamit AMAP-imit suliarineqartarput, suliarlu taanna 2023-mi aallarteqqinneqarpoq. Tapiissuteqarfiit taakku marluk Kunngearfiup Issittortaani silaannaap pissusia, avatangiisermi pinngortitamillu pissutsit pillugit ilisimasanik katersinernut Kalaallit Nunaannit, Savalimmiunit Danmarkimiillu atorneqartussatut aningaasaliisuusarlutillu nunani tamalaani nunallu ilaani silaannaap pissusia, avatangiisit aamma pinngortitaq pillugu suleqatigiinnernut aamma tapiissutaasarput.

3.4 Avatangiiseq pinngortitarlu

Issittumi pinngortitamik illersuineq Issittumi pinngortitap pissarititaanik ileqquumik atuinermit, matumani aalisakkanik miluumasunillu imarmiunik pisuussuti-

nik, atatillugu isiginiarneqassaaq. Tamanna Kalaallit Nunaannut Savalimmiunullu pingaaruteqarpoq, taakkumi Kunngaqarfimmut pituttuisumik nuna tamalaat isumaqatigiissutaat naapertorlugit pisussaaffiit eqqarsaatigalugit pinngortitamik avatangiisimillu illersuinermit aqutsinermik piginnaasaqarput.

3.4.1 Issittumi SInnersuisooqatigiinni avatangiiseq pillugu suleqatigiinneq

Kunngaqarfik AMAP-imi suleqatigiinneq aqputigalugu nunarsuarmi POP-nik, aatsitassanik oqimaatsunik, plastimik aamma mikriplastimik, radioaktivitetimik paamillu mingutsitsineq pillugu ilisimasanik pilersuisooqataavoq. Ukiut ingerlanerini paasisat paasissutissallu soorlu ilaatigut nakkutilleeriaaseq nutaaq atorlugu kviksælvimik inunnit pilersitamik atuiunnaariartorneq pillugu Minamata-konventioni aamma POP-nut atassutinik atuiunnaariartornissaq pillugu Stockholm-konventioni nunarsuarmi nunallu ilaanni allannguinermit nukittorsaaqataapput. Silaannaap allanngoriartorerata nunarsuarmi mingutsitsinerup Issittumi sunniuteqarneranut qanoq kinguneqarnera annermillu POP-nit kviksølvimillu issittumi uumassusillit ataqatigiinnerannut pingaarnertullu miluumasunut imarmiunut mingutsitsiuarnera pillugu suliniuteqarneq Kunngaqarfiup Canada suleqatigalugu aquppa. Tamatumunnga atatillugu ilaatigut atortussiat immami uumassusillit ataqatigiinnerannut aamma annermik naartusut meeqqallu peqqissusaannut sunniutaasa paasineqarnissaat pillugu nalunaarusiat sisamat 2022-mi saqqummersinneqarput

Kunngaqarfittaaq Canada suleqatigalugu Issittumi sumiiffinni aalajangersimasuni mingutsitsinerit akerlianilu nunarsuarmi tamarmi mingutsitsisut sumiissuserinissaat pillugu ilisimatusarnermik inaarsaaleruttorpoq.

AMAP-ip Issittumi paamik mingutsitsineq pillugu 2021-mi nalunaarusiaa naapertorlugu paaq suli annertusoq, ikkumatissamilli akullit mingutsitsinerat appariartortoq paasineqarpoq. Paamik, metanimik silaannaallu sananeqaataanik allannik nakkutilliineq Issittumi nanginneqassaaq, Kunngaqarfillu nalunaarusiasamik ilisimasanik nutaanik pilersuisuussaaq. IMO-mi suliaqarnermi Kalaallit Nunaanni inuiaqatigiinnut inuuniuteqarnermilu soqutigisaqartunut aningaasaqarnikkut kingunissat eqqarsaatigalugit Issittumi paamik silaannarmut aniatitsineq annikillisarnerlugu Kunngaqarfik suliniuteqarpoq.

Canada Issittumi Kalaallit Nunaanni Canadamilu ECA (Emis-sion Control Area) pillugu aningaasaliisoqarnissaa siunertaralugu 2023-mi Danmarkimut saffiginnippoq. Canadami ECA Kalaallit Nunaata, Danmarkip Canadallu akornanni eqqartorneqarpoq. Taamatuttaaq Portugal Atlantikup avannaata kangiani Marokomiit Kalaallit Nunaannut ECA-mik aallartitsiniarluni 2022-mi ukiakkullu suliniuteqarpoq. Suliami nunat ECA-mut attuumassuteqartussatut naatsorsuutigineqartut ilaatinneqarput. Taakku tassaapput Portugal, Spania, Frankrig, UK, Irland, Island, Kalaallit Nunaat, Savalimmiut aamma Danmark. ECA-t marluk tamarmik 2023-mi 2024-milu isumaqatiginninniutigineqaaqqissapput.

Kunngaqarfik aammattaaq plasti mikroplastilu pillugit Issittumi nakkutilliinissamut nakkutilliinissamut najoqqutassanik PAME-p immami eqqakkat pillugit nunat ilaani periusissatut pilersaarutaanut iluaqutaasussanik, taamatuttaarlu nunat ilaanni nunanilu tamalaani suliniaqatigiiffiit, matumani FN-imi nunat tamalaat plasti pillugu isumaqatigiissutaanni nutaami, 2024-mi naammassillugu isumaqatiginninniutigineqartussami iluaqutigineqarsinnaasumik pilersitsinissamik suliaqarpoq. Kunngaqarfittaaq Canada Norgelu peqatigalugit plastip mikroplastilu uumasunut issittormiunut kingunerluutaasa suussuserinissaat pillugu ilisimatusarnermut peqataapput.

Immami avatangiisit nalimmassarnissaat illersornissaallu pillugu suleqati-

giinneq suleqatigiissitamit PAME-mit ingerlanneqarpoq. Kunngaqarfik 2023-miit 2025-mut PAME-mi aqutsisuusaaq. Kunngaqarfiup aqutsisuunermi uumassusillit ataqatigiinnerat naapertorlugu suleriuseqarneq atorlugu immami nipi, pissuseqatigiiaat inngiaasut immamilu sumiiffiit illersugaasut kiisalu sumiiffikkaartumik illersuineramik suliniuteqarnerit (Other Effective Area-Based Conservation Measures) ukkatarissavai. Suliniutini taakkunani arlalinni CAFF-imik suleqateqartoqassaaq.

PAME-p suliniuteqarnissamut periusissaanut ilanngullugu issittumi immami uumassusillit ataqatigiinnerat naapertorlugu suleriuseqarnissamik atuutsitsilernissamut najoqqutassiaq maanna nalilersorneqaleruttorpoq. Arlaleriarluni isumasi-oqatigiillunilu ataatsimeersuatoqarpoq, Issittumilu uumassusillit ataqatigiinnerat naapertorlugu aqutsinissap atuutsilernissaanut tamanna iluaqutaasarpoq.

3.4.2 Issittumi Siunnersuisooqatigiinni uumassusillit assigiinngisitaarnerat pillugu suleqatigiinneq

Issittumi Siunnersuisooqatigiinni uumassusillit assigiinngisitaarnerat pillugu suleqatigiinneq suleqatigiissitami CAFF-imi ingerlanneqarpoq, tassanilu Kalaallit Nunaat 2023-miit 2025-mut aqutsisuuvoq. CAFF pingaarnernik pingasunik suliaqarfeqarpoq, taakkunani siulleq tassaalluni imaq, PAME suleqatigalugu Biodiversitetskonventionip ataani ilaatigut nunarsuarmi anguniakkanik nutaanik ukkatarinninnermi suleqatigiissutigineqartoq (tamannattaaq Issittumi Siunnersuisooqatigiit Norgemit aqunneqarmata pingaarnertut suliniutigineqarpoq).

Suliaqarfiit aappaat tassaavoq ilisimasani katersineq, matumani inuppiaat ilisimasaat kiisalu issittumi pinngortitaq pillugu killiffiit pisartullu aamma suliaqarfiit pingajuat tassaavoq inuppiarnik inuusuttaanillu ilaatitsineq. Kunngaqarfiup aqutsisooqataanermi inuusuttut ataatsimiinnerni assingusuni peqataasut suliniutinillu aallarnisaanermi pingaaruteqassanganneqartut ilaatippai.

CAFF-imi suliaqarneq ilaatigut pinngortitamik illersuinermit nunarsuarmi suliaqarfinni avitseqatigiinnermut Kunngaqarfiup suliaqarneranut pilersueqataasoq matumani pingaarnertut periusissatut pilersaarummik nutaamik pilersitsissaaq. Taamatuttaaq Kunngaqarfiup USA suleqatigalugu CAFF's Circumpolar Biodiversity Monitoring Program- me (CBMP) aqukkamiuk Issittumi uumassusillit ataqatigiinnerannik 2021-miit 2025-mut nakkutilliinissamut periusissaaq 2021-mi pilersippaa.

CBMP/CAFF-ip ilaatigut 2022-mi issittumi nunami uumassusillit assigiinngisitaarnerat ukkataraa. Issittumi naasut allangupiloorsimapput, sullinerpassuit, timmissat miluumasullu ilungersorput, aammalu uumassusillit ataqatigiinnerisa allangornissaannut assersuutigalugu nunap ikuallannissaanut pinngortitamut inunnullu toqunarsinnaasumut aarlerinartuq annertusivoq. Ilaatigut aqutsineramik suliniuteqarneq aqutugalugu nalimmassarnerit 2022-mi suliareqqinneqarput. Tamatuma saniatigut CBMP/CAFF issittumi uumassusillit imarmiut assigiinngisitaarnerisa killiffia pillugu nutarterinerit nangippaat.

Kunngaqarfiup CAFF-ip PAME-llu suleqatigiinnerini suliniutit marluk aquppai. Suliniut siulleq pissuseqatigiiaanun inangiisunut tunngavoq pissuseqatigiiaallu imarmiut suut inangiisut nunani issittuniittuni maannamut nalunaarsorsimanersut paasiniarneqarlunilu umiarsuit oqimaalutaat imiusut timitaallu aqutugalugit siammarnissaannut aarlerinartunik, matumani siunissami silaannaap allangornissaanut atatillugu aamma, naliliisoqassaaq. Suliniut Issittumi Siunnersuisooqatigiit pissuseqatigiiaat inangiisut (Arctic Invasive Alien Species(ARIAS)) pillugit periusissatut pilersaarutaanni periusissanut aalajangersakkanut malittareqqine-rupput. Suliniutip aappaa immami sumiiffinnut illersugaasunut (Marine Protected Areas (MPA)) tunngavoq nunallu issittumiittut sumiiffiit allajangersimasut illersornissaannut iliuusissat iluaqutaasut allat pillugit misilittakkanik aamma avitseqatigiinneruvoq. OECM pillugu 2024-mi nunat tamalaat peqataaffigisaannik isum-

mersoqatigiinnissamut 2022-mi aningaasaliisoqarpoq, taannalu USA CANadalu peqatigalugit Kunngaqarfimmiit aqunneqassaaq.

Tamatuma saniatigut Kunngaqarfik immami sinerissallu qanittuani aatsitasarsiornermik suliaqarfiit, matumani eqqakkanik inissiinerit piiaanerillu aamma aatsitassarsiornermi imermik erruutikumik maanngaannartitsinermi sumiiffi-nik nalunaarsuinermik PAME-p suliniutaanut suleqataavoq. Suliniut sinnikunik immamut kuutsitsisarnermik suleriutsit maanna atorneqartut nalilerlugillu issittumi sinerissap qanittuaniimmamilu aatsitassarsiornerit maanna ingerlanneqartut pillu-git nalunaarusiussaaq.

3.4.3 Avatangiisinik immamilu avatangiisinik illersuineq

Kunngaqarfik Biodiversitetskonventionenimi, tassa uumassusillit assigiing-i-sitaarnerannut isumaqatigiissummi, ilaavoq, Issittumilu Siunnersuisooqatigiinni sulineq (suleqatigiissitat CAFF aamma PAME) isumaqatigiissummi suliat atuuti-lernissaannut suleqataavoq. Isumaqatigiissummi ilaasut nunarsuarmi pinngortitaq pillugu anguniakkanik nutaanik sulialmilu sinaakkutissanik (post 2020-rammen) 15-issaanik ataatsimeersuarnermi (COP15), Canadami 2022-mi decembarimi ingerlanneqartumi, akuersipput. CAFF aamma PAME ilaatigut sumiiffinni aalajan-gersimasuni immami sumiiffinni 30 pct-imik illersugaasuni nunarsuarmi pinn-gortitaq pillugu illersuinissamut periusissatut anguniakkanik atuutsitsilernissamut suliniummi suleqataapput.

Kunngaqarfik Biodiversitetskonventionen aqqutigalugu nunap inoqqaavisa piginnaatitaaffiisa, matumani nunap inoqqaavisa ilisimasaat najukkamilu innutta-asut ilisimasaat siuarsarlugillu, atuutsilersillugillu isumannaarnissaannut peqata-atinneqarnissaannik siuarsaanissamik suliaqarlunilu suliaqarnerani UNDRIP (FN-ip nunap inoqqaavisa pisinnaatitaafii pillugit nalunaarutaa) naapertorlugu nunap inooqqaavi nammineq kajumissutsiminnik, tunngavilersukkamik siumungaarluk akuerineqartumik peqataatinneqassapput.

Kunngaqarfittaaq imaq pillugu isumaqatigiissummi OSPAR-imi (Convention for the Protection of the Marine Environment of the North-East Atlantic) ilaavoq. Danmark Kunngaqarfik sinnerlugu aallartitani aqutsisuuvoq. OSPAR suleqatigiissitanik (Arctic Outcomes Working Group (AOWG)) OPSPAR-ip issittumi atuuffigisaani illersuinissamik ukkataqarluni suliaqartussanik pilersitsivoq. Tassani Kalaallit Nunaanniit Danmarkimiillu sinniisuutitat peqataapput. Suleqatigiissitat isumasioqatigiinnissaat siulleq Københavnimi Nordatlantens Bryggemi Kalaallit Nunaanniit sinniisuutitanit 2023-mi oktobarip 16-ianiit 18-ianut ingerlanneqarpoq. Kunngaqarfik FN-ip imaq pillugu isumaqatigiissummi nunat inatsisinik atuutsi-sinerata avataatigut (Biodiversity Beyond National Jurisdiction (BBNJ-aftalen)) immami uumassusillit assigiingisitaarnerisa illersornissaanut piujuartitsinerlu tunngavigalugu atuisinnaanermut pimoorussilluni peqataavoq. Ilassutitut isumaqatigiissut FN-imi 2023-mi juunip 19-iani akuerineqarpoq, Danmarkillu isumaqatigiissut atsiortugulu atortussanngortissagaa naalagaaffiup kingorna aalajangerpaa.

Kalaallit Nunaat Danmarkilu maanna Kalaallit Nunaata immikkut ittumik aningaasaqarfiani uuliap oqimaatsup umiarsuarni orsussatut atoqqusaajunnaar-sinnissaa atuutsikkiartuaalersippaat. Tamatumunnga tunngatillugu Danmark inatsisissatut siunnersuummik Inatsisartuni suliarineqartussamik Danmarkimilu Folketingimut saqqummiunneqartussamik suliaqarpoq.

Kunngaqarfittaaq nunarsuarmi mingutsitsisut Issittumiittut PFAS, kviksølvi il.il. uumassusilinnut attuumassusillit nungusaruminaatsut pillugit akuutissat pillugit isumaqatigiissutini nunani tamalaani atuuttuni, Stockholmkonventionenimi aamma Minamata-konventionenimi nunallu ilaanni suleqatigiinnerni allani suleqata-avoq.

3.5 Nunap toqqavia pillugu suliniut

Issittoq pillugu nalunaarusiami 2022-meersumi allassimasut naapertorlugit Kunngearfik piffissami 2009-miit 2014-imut FN-ip nunat toqqaviisa killii pillugit ataatsimiititaliarsuarnut (CLCS) sumiiffinni tallimani nunat toqqaviisa annertu-sineri pillugit takussutissanik tunniussisarpoq. Sumiiffiit tallimat taakku Kalaallit Nunaata eqqaani pingasunut Savalimmiullu eqqaani marlunnut agguataarsimap-put, matumani Qalasersuup Avannarliup nalaa ilanngullugu. Taakku ataasiakkaar-lugit CLCS-imiit suliarineqarput, taannalu suliarinnereeruni innersuutitik saqqum-miussissaaq. CLCS-ip innersuussinerata kingorna nunanut eqqaamiusunut qaleriissunik piunasaqaateqarpat killigititaq aalajangiunneqartoq nunani pineqar-tuni politikkikkut isumaqatigiinniarnermi najoqqutarineqassaaq. Kunngearfiup – Ilulissani isumaqatigiissut naapertorlugu – naalagaaffiit pineqartut teknikkeqarnik-kut nunanut tunngasumik apeqqutini kiisalu nunat toqqaviisa killilersorneri pillugit piunasaqaatinut qaleriissunut tunngatillugu oqaloqatigiinneq toqqaannartumillu isumaqatigiinniarneq pingaartilluinnarpaa.

CLCS maannamut Savalimmiut avannaa pillugu innersuutitik maannamut tunniussinikuvoq. Kunngearfimmi nunat toqqavii Norgemiit Islandimiillu sumiif-fimmi tassani qaleriipput. Isumaqatigiinniarnereerermi illuatungeriit sumiiffik pillugu isumaqatigiissutit Stockholmimi 2019-imi oktobarip 30-ani atsiarpaat, Folktingillu tunngaviusumik inatsimmi § 19 naapertorlugu 2021-mi maajip 25-ani akuersis-sutini tunniuppaa.

3.6 Kalaallit Nunaata Canadallu akornanni killiliineq

Kalaallit Nunaata Canadallu imartaanni nunap killilernissaa allallu pillugit suliat siuariarnissaat siunertaralugu Udenrigsministeria Naalakkersuisut Canadamilu naalakkersuisut suleqatigalugit Ilulissani isumaqatigiissutip 2018-imi ukiut qulinn-gortorsiorneranut atatillugu suleqatigiissitanik Kalaallit Nunaata Canadallu imar-taanni killissaliinissamut suliassanik naammassineqanngitsunik misissuisussanik pilersitsivoq.

Nunanut allanut ministeri Jeppe Kofod, Kalaallit Nunaanni Naalakkersuisut siulittaasuat Múte B. Egede aamma Canadami nuanut allanut ministeri Mélanie Joly pikkunartumik isumaqatigiinniarnertit tunngavigalugit Tartupaluup (Hans Ø) avinneqarnissaanik isumaqatigiissummik 2022-mi juunip 14-iani atsioqatigiipput. Isumaqatigiissut naapertorluguttaaq nunap killii pillugit isumaqatigiissut 1973-ime-ersut atuuttoq Lincolnip imartaanni 200 sømilinik ilorpasitsigisumi immami killigi-tinneqartunngorlugu nutarsarneqarpoq. Tamatuma saniatigut nunap toqqaviisa killingi Labradorip imartaanni 200 sømilinik ungasitsigisumiittussatut aalajangiun-neqarput.

Illuatungeriit nunagisami suliassat pisariaqartut suliarineqarneri naammassisut allakkatigut imminnut ilisimatereerpata isumaqatigiissut atutilissaaq. Danmarki-mut tunngatillugu tunngaviusumik inatsimmi § 19, imm. 1 naapertorlugu Folke-tingimit akuersissummik pisoqassaaq. Folketingimit akuersissut nunanut allanut ministerip aalajangiiffigisassatut siunnersuummik saqqummiineratigut pineqas-saaq. Aalajangiiffigisassatut siunnersuut 2023-mi ukiakkut saqqummiunneqas-sasoq naatsorsuutigineqarpoq. Isumaqatigiissut 2023-mi maajip 31-ani Inatsis-artuni akerliusoqanngitsumik akuerineqarpoq. Akuersinissamut alloriartoqartoq Canada ilisimatitsivoq, nunap killingali pillugu kiisalu kingorna Canadap killiminut tunngatillugu aqutsinerata allannortinnissaanut atatillugu atuutsitsilernissamut ataatsimoorluni paaseqatigiinnissaaq atortussanngortitsinissami utaqqineqarput.

3.7 Immakkut angallaneq umiartornermilu isumannaallisaaneq

FN-ip immakkut angallannermut kattuffiata (IMO) Issittumi suliniutaa, Polar-

kode, issittup imartaani angallannerup isumannaassusaata annertusarnissaanik siunertaqarami umiarsuup atortui ilusilersugaaneralu kiisalu immami sikulimmi angallannermi aarlerinartunut immikkuullarissunut illersorniarluni inuttat pikkorisarnissaannut immikkut piumasagaateqarpoq. Issittumi suliniut aammattaaq Issittumi pinngortitamik eriagisassamik illersuinissamut malittarisassanik imaqarpoq. Søfartsstyrelsenip Issittumi suliniutip ilaasa angallatsinut soorlu aalisariutinut, pajuttaatinut minnernut (bruttotonnage 500-miit appasinnerusoq) nuannaariutinulu niuernermi atorreqarneq ajortunut atuutilersillugu annertusinissaa suliniutigaa. IMO-p Issittumi suliniutip annertusinissaa ataatsimiitsitaliat 2023-mi maajimi ataatsimiinneranni inaarutaasumik akueraa. Issittumi suliniutip siammasinnerusumik atorneratigut issittup imartaani angallannerup isumannaannerulernissaa annertusaanermi anguniagaavoq.

Tamatuma saniatigut Søfartsstyrelsenip umiarsuit takornariartaatit Kalaallit Nunaata imartaani angalalertinnatik Kalaallit Nunaannilu misissuiffigineqarnerminni pinaveersaartitsilluni nakkutilliivigineqartarnissaannik Issittumi suliniummi immikkut ukkataqaroqarnissaa suliniutigaa. Suliniut umiarsuit takornariartaatit Kalaallit Nunaanni immani sikoqarfiusuni angallattut amerliartuinnarnerini isumannaallisaanerup atuutsinnissaanut iluaqutaassaaq.

Danmark Kalaallit Nunaat Savalimmiullu suleqatigalugit IMO-p suliniutaani atugassatut sumiiffinnik ataavartumik aalajangersaasassaaq. Savalimmiut aammattaaq IMO-mi suleqataasutut ilaasortaavoq nunatullu nammineq peqataavoq. DMI silassaq ulorianartuq pillugu kalerrisaarisartumik Kalaallit Nunaanni silasiorfeqarami Kalaallit Nunaat eqqaanilu imartat tamakkerlugit silassamik suliaqartarpoq. DMI-p silasiorfiata Chicago Konventionen naapertorlugu nalinginnaasumik timmisartuussisartut nalunaarutininik silassamillu pilersorpai. DMI ulussaarsuit, anorsuit sermernerinilu pillugit Kalaallit Nunaanni oqartussanut 2022-mili nalunaarusiortarlunilu 2023-mili Kalaallit Nunaanni innuttaasunut nalunaarusiornermik aallartitsivoq. Tamatuma saniatigut DMI misiliutaasumik aputip sisorneranut nalunaarusiornermik pilersitsivoq. Silassat, sila pillugu paasissutissat aamma nalunaarutit kalaallisut oqaatsit atorlugit nalunaarutigineqartarput. SOLAS-Konventionen ("International Convention for the Safety of Life at Sea") naapertorlugu DMI-p sikoqarnera pillugu nalunaarsuiffia Kalaallit Nunaata imartaani angallattunut nalunaarusiortuuvuq. Ulluinnarni nalunaarusiorneq sikulu pillugu ilisimatitseriaatsinik nutaani pilersitsineq USA-mi, Canadami Norgemilu sikusiornermik suliaqartut kiisalu Copernicus Marine Services qanimut suleqatigalugit ingerlanneqarpoq. DMI-p aamma Arktisk Kommando silasiornermi paasissutissanik pilersorlugulu siunnersortarppaa, matumani Issittumi sikusiornermut paasissutissat ilanngullugit.

3.8 Immap assingi immallu naqqanik assiliorneq

Immap assingi tutsuiginartut Issittumi immakkut angallannermi isumannaallisaanermilu pingaaruteqarluinnarput. Geodatastyrelsen (GST) Kunngaqarfik sinnerlugu Den Internationale Hydrografiske Organisationimi (IHO) taassumalu nunap ilaani ataatsimiititaliaani suleqatigiissitaanilu sinniisuutitaqarpoq. Arctic Regional Hydrographic Commission (ARHC) tassaavoq issittumi ataatsimiititaliaq USA-mit, Candamit, Norgemit, Islandimit, Danmarkimit Ruslandimiillu ilaasortaaffigineqartuq. Ruslandimik suleqateqarneq maanna unitsinneqarsimavoq. Ataatsimiititaliap nunat ataasiakkaat imarsiornermut allaffiini ataqatigiissaarineq tamannalu aqqutigalugu immap assingisa, immap naqqanik uuttortaanerip suliallu allat sapinngisamik assigiissaarnissaat, soorlu assersuutigalugu paasissutissat tunisassiallu immamut tunngasut (S-100) pillugit nunarsuarmi najoqqutassat aamma paasissutissat immamut tunngasut ataqatigiissaarnerisa assigiissaartunik

pilersitsinissaq, qulakkiissalugu siunertaraa.

GST 2022-mi septembarimiit 2023-mi septembarimut ARHC-imi siulitta-asuuvoq. Siulittaasuuffik naggaserlugu ARHC-mi ukiumoortumik ataatsimiittoqarpoq, taannalu GST-mit Nuummi aqqissorneqarpoq, tassani immami assinik titartaanermut imarsiornermullu ilisimatuut nunani issittuneersut katersuupput. ARHC-ip ataatsimiinnerani nuna ilaasortat S-100-p, imaq pillugu paasissutissat nunarsuarmi atuuttut nutaat kiisalu qaammataasamiit assilissat assiliornermi atorneqalernissaat pillugu suleqatigiinneq piginnaasanillu pilersitap, Issittumi atulernissaata ukkatarineqarnerulernissaa isumaqatigiissutigaat. ARHC-imi aammattaq Issittumi Siunnersuisooqatigiit suleqatigiissitaat PAME aamma EPPR (Emergency Prevention, Preparedness and Response) kiisalu Arctic Spatial Data Infrastructure (SDI) Issittumi Siunnersuisooqatigiit silaannaap allanngornera Issittumilu immami avatangiisit illersornissaat pillugu suleqatigiinnerup nukittorsaqqinnissaa isumaqatigiissutigaat.

ARHC issittup imaraanik pitsaanerusumik nalunaarsuinissamut ataavartumik suliniuteqarnerminut atatillugu aammattaq nalunaarusiaq Arctic Hydrographic Risk Assessment 2023-mi septembarimi saqqummersippaa. Nalunaarusiaq sumiiffinni immakkut angallannermi umiarsuullu aqunnerani qaffasissumik aarlerinartoqafiusuni umiarsuit angallannerisa misissoqqissaarnerinik, imarsiornermi paasissutissat pitsaassusaannik aamma itissutsit pillugit paasissutissanik imaqarpoq.

3.9 Issittumi nuna pillugu paasissutissat naapertorlugit assiliorneq kiisalu digitalimik ataqatigiissaarineq

Paasissutissanut assinullu sullissiveqarfiit kiisalu digitalimik ataqatigiissaarinerit attuumassuteqartut Issittumi inuiaqatigiit ineriartornerannut pingaaruteqarput. Styrelsen for Dataforsyning og Infrastruktur-ip (SDFI) Kalaallit Nunaat pillugu nunaannaap assinga (illoqarfiit nunaqarfiillu avataanni nunap ilaa) nutaaq 2022-p naanerani naammasivaa.

SDFI-p paasissutissanik issittumeersunik ilaatigut Issittumi Siunnersuisooqatigiit suleqatigiissitaanit katesorneqartunik siammarterinissaq atoqqiinissarlu siunertaralugu nuna pillugu paasissutissanik digitalimik ataqatigiissaarineq Issittumi nunat allat nunap assinginik pilersitsinermut oqartussaaffiinik suleqateqarpoq. Arctic SDI-mi suleqatigiinneq Ruslandip Ukrainemik tiguaanerata kingunerisaanik 2022-mi marsimili suliniutinik Ruslandip peqataaffiginngisaanik ingerlatsinermut annikillisinneqarlunilu Issittumi Siunnersuisooqatigiit malittarisassa at malillugit ingerlanneqarpoq.

SDFI-p GNET-imik (Grønlands GNSS (Global Navigation Satellite System) netværk) ingerlatsineq akisussaaffigaa. GNET uuttortaavinnik 61.inik atajuaannartussanik immersorneqartoq Kalaallit Nunaanni nunap ataqatigiissinneqarneranut tunngaviulluinnarpoq, taamatuttaarlu nuna pillugu ilaatigut Sermersuarmi silaannaap pissusianik nakkutilliinermut namminersortuunerullu atuutsinneqarneranut paasissutissanik tutsuiginartunik qulakkeerinnittuuvoq.

3.10 Aatsitassat mineraliusut

Aatsitassanik mineraliusunik piiaaneq Kalaallit Nunaanni niuerutigineqarnissaminut periarfissaqarluarpoq, tassungalu ilisimasat paasissutissallu aatsitassarsiortunut aatsitassarsiornermillu suliaqatunut sakkussat pingaaruteqarluinnartuupput. GEUS-ip Naalakkersuisut suleqatigalugit Kalaallit nunanni nunap assinginik pilersitsinermik suliaqartuuvoq, taakkulu tassaapput ingerlatseqatigiiffiit Issittumi nunamut tassanilu mineralinik pisuussutinut tunngasunik ilisimatuussutsikkut

paasiniaasartut. SDFI-p nunap ilusaa pillugu nalunaarsukkat nutaat nunap as-singinut tunngaviusut suliarisarpai.

3.11 Ilisimatusarneq

Ilisimatusarneq issittumi suleqatigiinnermi tunngavigineqartut pingaarutillit ilagaat taamaammallu Issittumi piujuaannartitsineq tunngavigalugu ineriartortitsinermut avatangiisinullu tunngasumik politikikkukut aalajangiisoqassatillugu tunngaviliisuusarpoq. Maluginiarneqassaaq Kalaallit Nunaanni nuna tamakkerlugu ilisimatusarnermut periusissatut pilersaarut ("Forskning – Vejen til fremdrift") 2022-miit 2030-mut atuuttoq ilaatigut inuiaqatigiinni piujuaannartitsineq tunngavigalugu ineriartortitsinermik ukkatarinniffiusoq Kalaallit Nunaata 2022-mi saqqummersimmagu. Aammattaaq maluginiaqquneqarpoq Savalimmiut allakkiaq "The Faroe Islands in the Arctic", ilaatigut ilisimatusarnerup ilisimatooqarnerullu Issittup pingaaruteqassusaanut tunngasoq 2022-mi saqqummersimmassuk.

3.11.1 Ilisimatusarnermut isumaqatigiissut

Naalagaaffiit Issittumiittut kiisalu Kalaallit Nunaat Savalimmiullu Issittumi eqqa-anilu ilisimatusarnermut suleqatigiinnissamut isumaqatigiissut inatsisitigut piuttuffiusoq 2017-imi atsiarpaat. Isumaqatigiissut naapertorlugu Issittumi nunani assigiinngitsuni ilisimatusartut, ilisimatusaatit assigisaallu pillugit suleqatigiinnerup oqinnerusumik killilersugaannginnerusumillu ingerlanneqalernissaa taparserneqarpoq. Ilisimatusarnermut isumaqatigiissutip atuutsilersinneqarnera Danmarkip ukiumoortumik ataatsimiinnikkut isumaqatigiissummilu atsioqataasut attaveqatiginerisigut malinnaaffigaa. Isumaqatigiissummi Rusland ilaammat suleqatigiinneq 2022-mi marsimili uninngagallarpoq.

3.11.2 International arktisk hub

Den Internationale Arktiske Hub 2019-imili ukiumoortumik aningaasaqarnermut inatsisit aqutugalugit Danmarkimiit (ukiumut 3,0 mio. kr. miss.) Kalaallit Nunaanniillu (ukiumut 0,75 mio. kr.) aningaasaliiffigineqartarpoq. Danmark 2023-mi 3,1 mio. kr.-nik allattoqarfimmut aningaasaliivoq. Allattoqarfik Kalaallit Nunaanni issittumi ilisimatusartunit soqutigisaqartunillu kalaallinit, danskinit nunanilu tamalaaneersunit katersuuffissatut siunertaqarpoq.

3.11.3 Forum for Arktisk Forskning

Forum for Arktisk Forskning (FAF) issittumi ilisimatusarnermut suleqatigiinnermi Kalaallit Nunaanni, Savalimmiuni Danmarkimilu ilisimatusarfiit qitiusut peqataaffigisaattut 2014-imili inissisimavoq. FAF Kalaallit Nunaanni, Savalimmiuni Danmarkimilu issittumi ilisimatusarnermik suliniuteqartunut pitsaasumik attaveqatigiinnissamut pilersitseqataasuuvoq.

3.11.4 UArctic

Arktisk Universitet (UArctic) tassaavoq issittumi nunat ilisimatusarfiisa assigisaasalu attaveqatigiiffiat, 2023-mi aningaasaqarnermut inatsimmi 3,0 mio. Kr.-nik aningaasaliiffigineqartoq.

3.11.5 Issittumi ilisimatusarneq pillugu Europami suleqatigiinneq

EU-mi suliniut I 2020 igangsattes EU-projektet EU-PolarNet2, EU-mi ilisimatusarnermut nutaaliornermullu aningaasaateqarfimmit Horizon 2020-mit, issittoq nunallu aqqqissuussaanera pillugu ilisimatooqarfinni nunarsuarmi suleqatigiit anersarisaannit, aningaasalerneqartoq, 2020-mi aallartinneqarpoq. Suliniut 2024-mi septembarip tungaanut ingerlassaaq. Horizon 2020-mut kingoraartaasooq,

Horizon Europe, 2021-miit 2027-mut ingerlanneqartoq issittumi ilisimatusarnermi sammiviit assigiinngitsut aningaasalerneqarnissaannut periarfissanik assigiinngitsunik imaqqarpoq.

3.11.6 Kongeriget Danmarks Partnerskab for Rum i Arktis – Kunngarfiup Danmarkip silaannarsuaq pillugu Issittumi suleqatigiissitai

Uddannelses- og Forskningsministeria, ilinniartitaanermut ilisimatusarnermullu miniseriaqarfik, silaannarsuaq pillugu suleqatigiissitanik pilersitsinermut atatillugu aamma silaannarsuaq pillugu Issittumi suleqatigiissitanik pilersitsinissamut aallarnisaavoq. Suleqatigiissitat 2020.mil decembarimi pilersinneqarnerini suleqatigiit 26-jusut tassaapput kalaallit pingasut, savalimmiormiut pingasut danskillu 19.it kiisalu nakkutilliisoq (danskiusoq).

3.11.7 Umiarsuaq ilisimatusarfik nutaaq

Ilisimatusarnermut aningaasaatit il.il. agguaannissaannut 2021-mil isumaqatigiissummi piffissimil 2021-miit 2023-mut umiarsuarmik issittumil imartaanilu ilisimatusarfissamik nutaamik pilersitsinissamut ilaannakortumik aningaasaliinissamut katillugit 169,1 mio. kr. immikkoortinneqarput. DANA V. A. P. Møller og Hustru Chastine Mc-Kinney Møllers Fond til almene For- maal aamma Orient's Fond umiarsuarmut immkkut 50 mio. kr.-nik aningaasaliissuteqarput. DTU umiarsuup ilisimatusarfiup sanasussarsiornissaanut sananeqarnissaanullu, 2027-mil naammassineqartussatut naatsorsuutigineqartumut, akisussaasuvoq. Ilusilersuinerup 2023-mil naammassineqarnissaa naatsorsuutigineqarpoq.

3.11.8 Issittumi ilisimatusarneq nukittunerusoq immamilu ilisimatusarnermut suleriuseq

Ilisimatusarnermut aningaasaatit pillugit 2023-mil isumaqatigiissut naapertorlugul issittumil ilisimatusarneq nukittorsarniarlugul 34,8 mio. kr. immikkoortinneqarput. Taakkunanil 30 mio. kr.-nit Nordforsk aqqutigalugul Danmarks Frie Forskningsfondimil aningaasaliissutaapput.

Atlantikup Avannaata imartaani ilisimatusarnermut suleriuseq (2020-2023) Færøernes Forskningsrådimit aningaasaliiffigineqarpoq. Suleriuseq 2020-miit 2023-mut katillugit 27,5 mio. kr. missaannik aningaasaliiffigineqarotq 2024-mil 202-mil ukiumut 7,5 mio. kr.-nik aningaasaliiffigalugul sivitsorneqarpoq. Immamil ilisimatusarnermut aningaasaliissutit nutaat Nordatlantpuljenimil aningaasaliiffigineqarput.

3.11.9 Nunanut allanut, illersornissamut isumannaallisaanermullu politikki pillugu ilisimatusarneq

Ilisimatusarnermik suliniutit kalaallit, savalimmiormiut danskillu ilisimatusarfiinit ingerlanneqartut pillugit nunanut allanut, isumannaallisaanermut illersornissamullu politikkit pillugit ilisimatusarnerit siuarsarniarlugit ukiumil 2023-miit 2026.mut aningaasat 10,2 mio. kr.-nit immikkoortinneqarput.

Aningaasat Færøernes Forskningsrådimit atorneqassallutillu Nordatlantpuljenimil aningaasaliissutaapput.

